„Acasă" şi „străinătate". Reprezentări în imaginarul tradiţional

Adrian CRUPA

Modul tradiţional de viaţă comportă tipuri aparte de reprezentare a identităţii şi a mediului ei de manifestare. Astfel, cu prilejul marilor despărţiri (cătănie, haiducie, transhumanţă, nuntă, emigrare, moarte etc.), omul tradiţional îşi reprezenta lumea sub forma a două ipostaze ale aceleiaşi unice realităţi, distincte şi relativ opuse – „acasă" şi „străinătatea" – între care este obligat să penduleze sau să treacă definitiv. Specificul imaginarului tradiţional operează în ceea ce priveşte accepţiile atribuite celor doi termeni („acasă" şi „străinătatea"), eminamente diferite de cele existente în imaginarul societăţilor moderne.

În ediţia a doua a *Dicţionarului explicativ al limbii române* semnificaţia termenului „acasă" se restrânge la locuinţă, grupul social sau naţional („casa în care locuieşti; la locul natal, […] patria; rudele apropiate, familia; *conaţionalii*")[1] în vreme ce „străinătate" înseamnă mai degrabă „de peste hotare", decât nefamiliar („ţară, regiune situată *dincolo de graniţele propriei patrii*; mediu străin în care se află cineva, departe de familie şi de cunoscuţi")[2]. În volumele mai vechi ale *Dicţionarului limbii române,* „acasă" comportă încă înţelesuri nuanţate după „direcţiune" (ca adverb de loc), „stare" (ca adverb de mod), dar şi aspecte personale (asocierea pronumelui personal şi reflexiv) ce implică inflexiuni identitare de tipul „Se duse *acasă-şi*" (Dosoftei)[3], autorii insistând să precizeze că „ideea de edificiu a lui *casă* s'a pierdut cu totul […] aşa că pentru un haiduc *acasă* e *în codru*, pentru un cioban *la stână* etc."[4], iar „străinătate" înseamnă, ce-i drept *învechit şi popular,* „grup de persoane care aparţin ca origine altei ţări decât aceleia în care se află; mulţime de străini"[5]. Elocvent pentru numeroasa familie lexicală a cuvântului *străin* (cca. 20 de termeni) este un derivat învechit „a (în)streina" care poate semnifica relativ la persoane şi lucruri rând pe rând „a se face strein; […] a deveni, a se simţi strein faţă de ceva, a părăsi un obiceiu, a se lăsa de o îndeletnicire […] a face pe cineva să se simtă strein faţă de cineva/undeva, să nu se mai simtă acasă/bine lângă cineva […] a trimite în streini, departe de casă […] a îndepărta, a sili să părăsească o slujbă, a demite […] a se îndepărta de locul naşterii, a se duce în streini, a se aşeza în ţară streină, a se expatria, a se exila […] a petrece într'un loc strein […] a se prezenta în chip strein, a se preface […] a da în mâini streine, a aliena, a ajunge în mâini

---

[1] *** *Dicţionarul explicativ al limbii române (DEX)*, ediţia a II-a, Bucureşti, Editura Univers enciclopedic, 1996, p. 5a.
[2] *Idem*, p. 1025b.
[3] *** *Dicţionarul limbii române (DLR)* întocmit şi publicat după îndemnul şi cu cheltuiala Maiestăţii Sale Regelui Carol I, tomul I, partea I A-B, Bucureşti, Librăriile Socec şi C. Sfetea, 1913, p. 11.
[4] *Ibidem.*
[5] *Idem*, tomul X, partea a 5-a, Litera S (spongiar-swing), Bucureşti, Editura Academiei Române (EA), 1994, p. 1688a.

BDD-V2492 © 2007 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:55:44 UTC)

streine ş.a."[6]. Pot fi prin urmare deja remarcate – la nivel strict semantic – câteva direcţii de evoluţie a termenilor. Mai întâi, faptul că, în comparaţie cu „străin" care se dovedeşte a fi un termen foarte prolific, „acasă" are o prezenţă lexicală mult mai puţin numeroasă, aceasta nepresupunând şi un câmp semantic sărăcăcios (a se vedea multitudinea elementelor ce contribuie la persistenţa sentimentului/stării de *acasă* în mediul tradiţional). Mai apoi, vizibila regresie a sensurilor personale (expresie a stărilor sufleteşti ale celui înstrăinat) în paralel cu progresia sensurilor ţinând de concepte politice artificiale relativ recente precum *patrie, naţiune* etc. În sfârşit, preponderenţa în vocabularul mai vechi a semnificaţiilor vizând aspectul dinamic de *stare*, în defavoarea sensurilor adverbiale simple (de loc sau de mod), mai fruste, preferate de vorbitorii moderni. Însă, dincolo de evoluţia elementului lexical ca atare, stă modificarea de viziune asupra lumii şi felului în care omul îşi gândeşte şi îşi trăieşte existenţa. De la lumea satului tradiţional la cosmopolita omenire modernă reprezentările lui „acasă" şi ale „străinătăţii" (despărţite mai mult sau mai puţin de tratate-cauză şi de relativele graniţe-efect) au suferit transformări în ritmul impus de schimbările alerte ale vieţii economice, ale mijloacelor de locomoţie şi ale conceptelor politice.

Cercetările efectuate până în prezent asupra societăţii tradiţionale româneşti din perspectiva tandemului *acasă/străinătate* au surprins mai mult aspectele eminamente folclorice: motive, tipuri de creaţii şi variante ale lor[7], uneori dublate de explicaţii sociale şi istorice mai degrabă decât sociologice[8], şi mai puţin o analiză adecvată a mentalităţii şi a imaginarului tradiţional[9]. Se impune în consecinţă o analiză mai atentă a reprezentărilor tradiţionale ale noţiunilor de „acasă" şi de „străinătate" aşa cum apar în diversele contexte etno-folclorice (cântece de nuntă, de jale şi dor, de haiducie, de slugă, de moarte, de cătănie sau în poezia populară a emigranţilor) în relaţie cu împrejurările socio-istorice în care au apărut/s-au manifestat. Prezentul studiu îşi propune să identifice astfel de reprezentări în imaginarul cântecelor de cătănie şi în cel al emigranţilor (aşa cum reiese atât din poeziile populare izvorâte din experienţa exilului, cât şi din mărturisirile celor direct implicaţi).

---

[6] *Idem*, tomul II, Partea I F-I, Monitorul Oficial şi Imprimeriile Statului, Bucureşti, Imprimeria Naţională, 1934, pp. 758a-759a.

[7] vezi Pericle Papahagi, *Poezia înstrăinării la Aromâni* (Bucureşti, 1912), Ovidiu Papadima, *Poezia populară a înstrăinării şi a dorului* (în „Limbă şi Literatură", VII, Bucureşti, 1964, pp. 323-345), Marin Buga, *Motive din lirica populară a înstrăinării* (în vol. „Folclor literar", I, Timişoara, 1967, pp. 75-109), Adrian Fochi, *Versiunea românească a unui subiect internaţional: fata rău măritată* (în „Revista de Etnografie şi Folclor", tomul 25, nr. 1, Bucureşti, 1980, pp. 23-40).

[8] vezi D. Caracostea, *Aspectul psihologic al războiului* (Cartea românească, Bucureşti, 1922), studiul citat al lui Ovidiu Papadima şi teza de doctorat a lui Alexandru Dobre, *Folclorul „taberei militare". Armata şi războiul în folclorul românesc. O nouă abordare* (Bucureşti, 1994).

[9] cu excepţia studiilor mai vechi despre emigraţie ale lui Ştefan Meteş (*Emigrări româneşti din Transilvania în secolele XIII-XX*, Bucureşti, Editura ştiinţifică şi enciclopedică, 1977) şi a celor mai recente de istoria mentalităţilor făcute de o serie de cercetători de la Cluj, tributare însă ca instrumentar şi viziune tradiţiei occidentale franceze şi care nu se potrivesc întru totul realităţilor istorice şi etnologice ale satului românesc tradiţional: Toader Nicoară, *Transilvania la începuturile timpurilor moderne 1680-1800. societate rurală şi mentalităţi colective* (Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 1997), Sorin Mitu, *Geneza identităţii naţionale la românii* transilvăneni (Bucureşti, Humanitas, 1997), *idem*, *Imagini europene şi mentalităţi româneşti din Transilvania* (Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2000), Corneliu Pădurean, Ioan Bolovan, *Căsătorii mixte în Transilvania secolului al XIX-lea şi începutul secolului XX* (Arad, Editura Universităţii „Aurel Vlaicu", 2005) ş.a.

BDD-V2492 © 2007 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:55:44 UTC)

Într-un studiu despre „lirica populară a înstrăinării", Marin Buga propunea o schemă convenţională care să surprindă structura fenomenului înstrăinării: A→B=>C, folosind „A, pentru locul părăsit de cel care se va înstrăina, adică situaţia socotită fericită în raport cu B, noul loc de integrare, elementul dinamic care strică echilibrul situaţiei normale anterioare şi care, tot el, declanşează starea de spirit a înstrăinatului, notată C"[10]. Pentru domnia sa, raportul dintre *acasă* şi *străinătate* se restrânge la relevanţa/predominanţa unui motiv (A – „gradina frumoasă", B – „dalbele/naltele curţi" şi C – „dorul") în interiorul textului folcloric, fie acesta cântec de nuntă, de priveghi, colind, cântec de slugă sau de cătănie. Dacă definirea lui „acasă" ca spaţiu fast şi idealizat prin excelenţă în contrast cu spaţiul nefast al „străinătăţii" constituie o constantă a mentalului folcloric, totuşi se impun o serie de nuanţări ale accepţiilor particularizate ale termenului, precum şi constatarea că în cazul anumitor situaţii concrete – cătănia, respectiv, emigrarea – semnificaţia superlativă a spaţiului familiar se relativizează până acolo încât, uneori, se inversează cu cea a termenului opozant.

Pentru înstrăinatul prin cătănie, ca şi pentru emigrant, „acasă" reprezintă o realitate complexă, concretizată într-o serie de elemente, stări şi procese marcate de o profundă notă emoţională. Se impune, după cum s-a observat deja, aspectul idilic al spaţiului familiar, satul – „grădină dulce", detaliat în elementele sale constitutive: „…Satul meu, *grădină dulce*,/ Eu din tini nu m-aş duce,/ De *mirosul florilor*,/ De *dragostea fetelor*,/ De mirosul la *o floare*,/ De dragostea la-*o fată mare*./ […] Da-mi pare rău după *plug*;/ După plug, după *rotile*,/ După *dragile copile*;/ După plug cu patru *boi*,/ După *părinţîi*-amândoi" (Nic. Neghină, 31 de ani, 1958, Boiţa, Sibiu)[11]. Dincolo de aspectul idilic, se relevă dubla natură a termenului „acasă", *spaţială* şi *umană*, identificabilă în înlănţuirea de imagini-tandem familiare reţinute poate nu atât pentru efectul eufonic, cât pentru caracterul lor complementar,: „Să mă duc din satu' meu/ Şi zâua bună să-mi ieu;/ De la *frunza de pe munţî*,/ De la bunii mei *părinţî*/ De la *frunza de pe fajî*/ Şi de la drajii nei *fraţî*/ De la *gradina cu flori*,/ De la *dulcile surori*;/ De la *hir de busuioc*/ De la *feciorii* din joc,/ De la *frunza de cicoare*,/ De la *fetele ficioare*,/ De la cea de *schânteiuţă*,/ Şi de la *a me mândruţă*" (Nicodim Betei, 60 de ani, 1955, Neagra, Alba)[12].

Aşadar, „acasă" va reprezenta o realitate simbolic-sentimentală structurată pe următoarele trei paliere – loc, stare şi mediu familial, respectiv familiar – ale cărei repere, deşi materiale, fizice, devin operante – pe parcursul procesului de înstrăinare – la nivel preponderent simbolic. O dată despărţit de spaţiul în care îşi duce existenţa cotidiană, reprezentantul culturii tradiţionale îl va transfigura pe acesta, în contextul „streinătăţii", într-o serie de „locuri" (*munţi, fagi, grădina cu flori, ocol, ogor* ş.a.) trăite, subiective, iar nu geografice, obiective, aflate într-o permanentă relaţie cu activităţile desfăşurate/stările trăite acolo în perioada fericită a satului – „grădină dulce". Astfel, „acasă", mai mult decât un *loc*, este o *stare*, prin aceasta înţelegându-se atât un mod de viaţă („Plânge-mă, maică, cu dor,/ […]/ Ţ-*am scos plugu dân ocol*/ Şi ţ-*am arat dă ogor*", Gh. Marian, 44 de ani, Traian Bălaj, 40 de ani, 1966, Miersig, Bihor)[13], cât şi un

[10] Marin Buga, *op.cit.*, în *loc.cit.,* p. 81.
[11] Zamfir Dejeu, Lucia Iştoc, Elena Hlinca Drăgan, *Cântece de cătănie*, vol. I, Cluj-Napoca, Casa cărţii de ştiinţă, 2002, p. 60.
[12] *Idem*, p. 73.
[13] *Idem*, p. 31.

BDD-V2492 © 2007 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:55:44 UTC)

statut în viaţa civilă („Plânje-mă, maică, cu dor,/ Ţ-am fost *fată şi fecior*/ […]/ *Că n-am prunci, nici am muiere,*/ *Decât două surorele*”, Anuţa Igna, 46 de ani, Toboliu, Bihor)[14]. Starea este însă efectul vieţuirii într-un *mediu familial* (familie, neamuri, gospodărie etc.), respectiv *familiar* (ocupaţii[15], ritm de viaţă, grupuri sociale: cete, vecinătăţi[16] etc.), ele însele rezultate ale intersecţiei dintre un spaţiu personal şi un timp personal: „Frunză verde, foaie fragă,/ Nevăstuţa mea cea dragă,/ Eu mă duc, pe tin’ te las,/ Cu of mare şi năcaz,/ Eu mă duc mândro ca mâine,/ Dorul meu la tin’ rămâne,/ Grijeşte-mi-l mândro bine,/ Cum te-am grijit eu pe tine./ Aduţi mândruliţ’ aminte,/ C’ai avut un soţ cuminte./ Căci eu dragă te iubesc,/ De dorul tău mă topesc./ Doamne câtu-mi de greu,/ C’am plecat din *satul meu*” (Leancu Victor, Mateiaş, Târnava-Mare)[17].

Printre necunoscuţi, înstrăinatul va resimţi nevoia permanentizării contactului cu „acasă” (în accepţia surprinsă mai sus). În consecinţă, el va căuta ipostazierea familiarului într-o serie de obiecte materiale (cămaşa cătanei, cămaşa de fetie, de ex.) şi de imagini (holdele, copilul, tatăl, mama, socrii, nevasta, târgul, fetele[18], ba chiar boii[19] şi un anumit bivol[20] etc.) recurente în epistolele emigranţilor[21], care să-i servească drept repere pentru semnificarea unei lumi a cărei rânduială nu o pătrunde. În descrierea cămăşii cătanei, revin cu insistenţă o serie de elemente semnificative care au menirea de a orienta spaţiul străinătăţii după modelul lui „acasă”. Sistemul de referinţe va fi unul centrat pe persoana înstrăinatului, constând în orientarea spaţiului după două axe, dinainte – dinapoi, respectiv dreapta – stânga. Pe aceste axe vor fi plasate după o ordine aparent aleatorie elementele cu funcţie de reper, al căror inventar este unul destul de precis: 1) *car/plug cu patru/şase boi/vite*, 2) *maica* (uneori, şi *fratele*[22]*, soruca*[23] sau

[14] *Idem*, p. 24.

[15] „Eu mă duc, mândră, mă duc,/ La armată, nu *la plug*”, Florian Abrudan, 37 de ani, 1966, Girişu de Criş, Bihor; „Eu mă duc, mândră, de-*acasă*/ La armată, nu *la coasă*”, Petru Oşvat, 46 de ani, 1968, Toboliu, Bihor, *Idem*, p. 23.

[16] „Jele-i la tot *neamul* meu,/ De-o fetiţă cum sunt eu,/ Că n-am loc în *satul meu*,/ Nici *în sat*, nici *în vecini*”, Gheorghe Cernea, *Doine de jale din regiunea Cohalmului, jud. Târnava-Mare*, ediţia a IV-a, Sibiu, 1938, p. 9.

[17] *Idem*, *Doine de Războiu (1914-1919) din regiunea Cohalmului, jud. Târnava-Mare*, ediţia a VIII-a, Sibiu, Tip. Săteanului, 1941, p. 17.

[18] Cf. Romulus Cotaru, *Etica drăguşenilor. Criteriile morale şi filosofia practică în satul Drăguş* în „Sociologie românească”, Anul III, nr. 7-9, iulie-septembrie 1938, p. 318-320.

[19] „scrieţim ce mai facu *boi* mei de mai suntu”, *Idem*, p. 319.

[20] „La 20 iulie (1914, n.n.), Eleonora Zugravu scria din Ohio, unei cumnate din Drăguş, pentru că aflase că acesteia îi murise un *bivol*…”, *Idem*, p. 320.

[21] Iată o mostră dintr-o epistolă a lui Spiridon Tătaru din decembrie 1914: „Cum sunt *holdele*, adică *sămănăturile* bunesu ori nu şi avutaţi de ajunsu şi cum au fostu…[…] Dragă tătucule şi maică, spunei şi la *nevasta mea Nefta* şi la *socru* şi *soacri* şi spunele că eu le-am făcutu 4 cărţi şi eu nu am primitu nici una. Nu le-au primitu ori cei de nu îmi scrie nimic. Aice m’am urâtu cu atâta. Spunei sămi scrie vreuna sau 2 să mai ştiu ce mai face şi mai trăieşte *iubitul meu copil* ori nu, că este cam de mult de cîn nu mai ştiu nimic despre *acasă* şi suntu foarte necăjitu şi cîn scriu acestea rînduri îmi curgu lacrămile din ochi şi suntu necăjitu foarte tare. Spunei multă voe bună şi *cuscrului de din josu* şi *cuscri* şi *Leni* şi lu *Zenidofi* acasă şi *Mariuţă* şi lu *George* şi la *ai Lascului* şi *badi Domu*… la *toţi cari suntu pe acasă*, la toţi *vecinii* şi la toate *neamurile* care mai trăiescu Dumnezeu să le dea sănătate…”, *Idem*, p. 319.

[22] Ioan Urban Jarník, Andrei Bîrseanu, *Doine şi strigături din Ardeal*, ediţie definitivă, studiu introductiv, note şi variante de Adrian Fochi, Bucureşti, E. A.R.S.R., 1968, p. 723.

[23] Cf. Petru Bilţiu, alias Dăncuş de Ieud, *Colecţiune de hori, strigături, glume şi basme culese din popor cu scopul de a compune o icoană vie a modului de vieţuire şi cugetare a săteanului român* în Dumitru Pop, *Folcloristica Maramureşului*, Bucureşti, Minerva, 1970, p. 232-234.

BDD-V2492 © 2007 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:55:44 UTC)

părinţi-amândoi[24]), 3) *drăguţa/liubita/mireasa*, 4) *două, tri cuvinte/a maichii cuvinte /câteva cuvinte /ce ştii dumneata* şi, rareori, 5) „*omu cu mente*"[25]. Însemnelor de pe cămaşa cătanei li se mai alăturau câteodată elemente universale, precum „…*apa* o cunosc,/ Că jine de sus în jos;/ Numai *frunza* şi *iarba,*/ Care-i şi pân' ţara mea" (Gligor Mera, 54 de ani, 1978, Plaiuri, Cluj)[26] sau personale ca „*peana* şi *cuţitul*" (Ion Fulea, Ion Popa, Vasile Cacovean, 1939, Răhău, Alba)[27] ori „*batista de la Leana*" (Maria Ilea, 42 de ani, 1977, Lita, Cluj)[28]. Faptul că în centrul sistemului de referinţe stă persoana înstrăinatului ne îndreptăţeşte să vorbim despre un ***„acasă" itinerant***, personalizat, altul decât ***„acasă" idilic*** („grădină dulce"), care serveşte dezrădăcinatului drept reper identitar şi, totodată, instrument de orientare şi semnificare a „străinătăţii".

Dezechilibrul rezultat în urma procesului de înstrăinare duce la apariţia a încă unei accepţii ale mediului familiar, un ***„acasă" în disoluţie***. Astfel, dacă în general „acasă" reprezintă modelul primordial de organizare a lumii (vezi dimensiunea ordonatoare a lui „acasă" itinerant), ieşirea din fire/rânduială prin părăsirea universului natal duce la declinul reperelor în virtutea cărora ordonarea era posibilă („Patru *boi* suciţi de coarne/ Mor de sete şi de foame,/ Mor de foame şi de sete,/ Că n'are cin' să-i adăpe,/ Că cine i-a adăpat/ Şi-a luat arma ş-a plecat", Corbu Costică, 45 de ani, Cătearesca, Argeş)[29] sau la uitarea acestora („*Taica*-i bătrân nu mai poate,/ şi *măicuţa*-i în pat zace;/ *Frăţiori*-s tinerei,/ Nu ştiu păşi paşii mei,/ C-o crescut iarba pe ei", Vârvara Zaharie, 35 de ani, 1969, Comana de Jos, Braşov)[30]. Golul care cuprinde universul familiar („De unde cătana pleacă,/ Rămâne *curtea săracă*,/ Rămân *boii ne-njugaţi*/ Şi *părinţii supăraţi*", Vasile Buşilă, 31 de ani, 1969, Comana de Jos, Braşov)[31] degenerează finalmente în moarte, răpind nu numai rostul lui „acasă", ci chiar al vieţii în sine, ieşirea din universul natal echivalând cu „ieşirea din fire"/*ek-stasis*: „Pune frate mâna-n şele,/ Şî traje una dă jăle./ *Acasă n-avem ce mere,*/ Căci părinţii ne-o murit,/ Boi-n grajd o bătrânit,/ Zdiciu-n cui s-o despletit,/ Plugu-n brazd-o rujinit" (Victoria Poenari, 72 de ani, 2001, Spermezu, Banat)[32]. Devine, prin urmare, evident faptul că schema bipolară propusă de Marin Buga: „dulce grădină"/vs./„dalbele/naltele curţi", în care „acasă" este întotdeauna polul pozitiv, iar „străinătatea" cel negativ, îşi atinge limitele. Dacă în imaginarul cântecelor de cătănie încă se respectă respectiva schemă şi valorizare, în cel al emigranţilor, câteodată, raportul se inversează astfel încât, din pozitiv, ***„acasă"*** va deveni unul ***negativ*****,** inferior „străinătăţii" cunoscute de înstrăinat:

„Când a venit stăpânirea românească – spune Gr. Sofonea – Drăguşenii din America au crezut că sub Români o să fie mai bine, că o să le dea pământ şi că o să trăiască uşor. Au plecat mulţi, şi-au schimbat dolarii pe sume mici, dar când s'au văzut înşelaţi în speranţele lor, au încercat să se înapoeze. Zadarnic însă, fiindcă se prohibise

[24] Zamfir Dejeu, Lucia Iştoc, Elena Hlinca Drăgan, *op.cit.*, p. 66.
[25] Ioan Urban Jarník, Andrei Bîrseanu, *Ibidem*.
[26] Zamfir Dejeu, Lucia Iştoc, Elena Hlinca Drăgan, *op.cit.*, p. 50.
[27] *Idem*, p. 57.
[28] *Idem*, p. 102.
[29] Marin Buga, *Folclor de pe Argeş* în *** *Folclor din Oltenia şi Muntenia. Texte alese din colecţii inedite*, vol. III, Bucureşti, Editura pentru literatură (EPL), 1968, pp. 873-874.
[30] Zamfir Dejeu, Lucia Iştoc, Elena Hlinca Drăgan, *op.cit.*, p. 125.
[31] *Idem,* p. 55.
[32] *Idem*, p. 40.

BDD-V2492 © 2007 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:55:44 UTC)

emigrarea. Abia sub guvernarea averescană au putut să mai scape o parte cu paşapoarte plătite scump”[33].

La rândul ei, „străinătatea” va cunoaşte în imaginarul tradiţional al cântecelor de cătănie şi în cel al emigranţilor o serie de ipostaze evoluând dinspre o ***„străinătate” negativă*** în primă instanţă, ulterior – surprinzător! – ***familiară***, în dublă variantă, ***apropiată***, respectiv ***autohtonă***, către corespondentul lui „acasă” negativ, şi anume, ***„străinătate” pozitivă***. Fireşte, accepţia cea mai larg răspândită va fi aceea a „străinătăţii” negative, extrem de asemănătoare cu imaginea „ţării fără dor” sortită „dalbului de pribeag” („…*ţară străină,/ Fără dor şi fără milă*”, Radu Ţărloiu, 86 de ani, 1976, Mogoşeşti, Olt)[34]. La această impresie contribuie un întreg arsenal imagistic, de la traseul înstrăinatului care cunoaşte în mod obligatoriu un popas în locul prin excelenţă al „străinătăţii” – hotarul/frontiera („Mă duce din gară-n gară/ Până-n *graniţa* ungară;/ Mă duce, mă ocoleşte, Pă *frontieră* mă opreşte;/ Şi mă duce-n *ţări străine*,/ Unde nu cunosc pe nime”, Nicolae Nuţ, 39 de ani, 1979, Plaiuri, Cluj)[35] şi prezenţa sa fantomatică („Io de-aici mă duc cu dor/ *Cum mere luna pân’ nor*,/ Io de-aici mă duc cu jele,/ *Cum mere luna pân’ stele*”, Grigore Leşe, 46 de ani, 2000, Stoiceni, Maramureş)[36], până la asocieri explicite cu moartea mioritică (fie că este vorba despre murgul-mioară şi tunurile-bocitoare[37], de moartea-nuntă[38] ori de frunzele-bocitoare[39]).

Ceea ce diferă net faţă de accepţiunile contemporane este semnificaţia pe care gândirea tradiţională o conferă termenului de „străinătate”, fapt sesizat încă din 1922 de D. Caracostea: „Pentru un ţăran, «străin» şi «străinătate» sunt noţiuni care se aplică şi conjudeţenilor ce locuiesc la câţiva kilometri depărtare. […] Căminul, părinţii sau copii, ibovnica, unealta, vita, apoi câmpul unde lucrează sau muntele de care este legat – iată ce constituie pentru marea majoritate a oamenilor conţinutul cuvântului patrie”[40]. Se face referire – în fond – la ceea ce prezentul studiu denumeşte *„străinătate” familiară*, reprezentare comportând, în funcţie de gradul de îndepărtare de teritoriul natal, două grade de intensitate: *apropiată* şi *autohtonă*. „Străinătatea” apropiată este una radicală, incluzându-se aici până şi locuri de regulă simboluri ale identităţii (vecinătate, sat, moşie ş.a.). Pentru tânăra cătană, „străinătatea” începe uneori din propria curte: „Hai, mândro, de mă petrece/ Până-n fundu grădinii,/ Că *din fundu grădinii*,/ *M-or petrece străinii*;/ Şi *din capu satului*/ *Io-s al împăratului*” (Gh. Dorobanţu, 1937, Mateiaş, Braşov)[41]. Deşi înstrăinatul se află încă în interiorul graniţelor etnice şi politice ale poporului său, depăşirea hotarului satului natal marchează intrarea în cel de-al doilea tip de „străinătate”, anume cea *autohtonă*. Ovidiu Papadima cita în acest sens un informator

[33] Adrian Gh. Negrea, *Procesul de emigrare a drăguşenilor în America* în „Arhiva pentru Ştiinţă şi Reformă socială”, Organul Institutului Social Român, Director: D. Gusti, Anul XI, nr. 1-4, 1933, Bucureşti, Editura Institutului Social Român, p. 121.
[34] Zamfir Dejeu, Lucia Iştoc, Elena Hlinca Drăgan, *op.cit.*, p. 46.
[35] *Idem*, p. 101.
[36] *Idem*, p. 33.
[37] Cf. *Vin voinicii din război* (inf. Ion Neghină, 38 de ani, 1958, Boiţa, Sibiu) în *Idem*, p. 64-65.
[38] Cf. *Am primit o veste-aseară* (inf. Veronica Suciu, 22 de ani, 1957, Rădiţele, Cluj) în *Idem*, p. 69.
[39] Cf. *Plânge maică lacrămi multe* (inf. Cornel Cruţu, 20 de ani, 1962, Crihalma, Braşov) în *Idem*, p. 126.
[40] D. Caracostea, *op.cit.*, p. 105-106.
[41] Zamfir Dejeu, Lucia Iştoc, Elena Hlinca Drăgan, *op.cit.*, p. 85.

BDD-V2492 © 2007 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:55:44 UTC)

al lui I. G. Bibicescu pentru care „străinătatea" începea „chiar d-aici *peste trei sate*"[42]. Pentru alţii, „străinătatea" ar ţine de caracterul regional: un oltean se simte străin la Iaşi („Eu mă duc, mândro, *la Iaşi*, /[…] Că plec în *ţară străină*,/ Fără dor şi fără milă", Radu Ţărloiu, 86 de ani, 1976, Mogoşeşti, Olt)[43], în vreme ce pentru un transilvănean Dobrogea e „ţară străină" („Şi mă duce-n *ţări străine*/ Unde nu cunosc pă nime,/ Mă duce, mă ocoleşte,/ Şi-*n Dobrogea* mă opreşte,/ În Dobrogea cea de piatră/ Unde n-am fost niciodată;/ În Dobrogea de pământ,/ Unde n-am fost de când sunt", Nicolae Nuţ, 39 de ani, 1979, Plaiuri, Cluj)[44].

Ca şi universul familiar, şi „străinătatea" îşi are propriile-i repere, fie acestea imagini, persoane sau lucruri. Pentru emigrant acestea constau mai ales în imaginile impunătoare ale civilizaţiei pe care o descoperă în exil („Acolo-s *fabrici de fier*,/ Mulţi voinici în ele pier")[45] sau în elementele tehnice adânc implicate în viaţa umanităţii de peste mări („Dorul de America/ Ne vine prin Sâmbăta/ Pe foiţă de Georgină/ Pe *rotiţă de maşină*;/ Pe foiţă de bozor/ Pe *roatili la motor*;/ Pe foiţă de lipan/ Pe *rotile de traivan*/ Pe foiţă de malin/ Pe *rotile dela trin*", Seana Rogozea, Drăguş, Făgăraş)[46]. Pentru cătană, însemnele străinătăţii se vor suprapune peste acelea ale noii sale condiţii, reperele într-un spaţiu „unde nu cunosc pe nime (fiind, n.n.)/ Numai *puşca* şi *mantaua*" (Maria Ilea, 42 de ani, 1977, Lita, Cluj)[47]. „Străinătatea" nu este însă doar un spaţiu, un decor. Ea este şi o prezenţă activă în viaţa omului prin intermediul *agenţilor „străinătăţii"* care extrag omul din universul familiar, proiectându-l în necunoscut. În imaginarul tradiţional calitatea aceasta va fi asociată fie cu persoane („mneamţul" sau „Impăratul", pentru cântecele de cătănie[48]), fie cu lucruri (de la instrumente de scris personalizate, precum „condeiu neamţului"[49], până la vehiculele care-i poartă – *trenul/maşina*[50] pentru cătane şi *vaporul*[51] pentru emigranţi – ori marea[52] însăşi), şi unele, şi altele, fiind deseori subiectul imprecaţiilor şi al blestemelor.

În studiul său despre *Spaţiu, timp şi cauzalitate la poporul român*, Ernest Bernea afirma că „mentalitatea satului românesc tradiţional, […], *nu suportă confuzia şi dezordinea*; ţăranul român are un fel de *oroare faţă de tot ceea ce este obscur, subteran*

[42] Cf. I. G. Bibicescu, *Poezii populare din Transilvania*, Bucureşti, 1893, p. 198 *apud* Ovidiu Papadima, *op.cit.*, în *loc.cit.*, p. 324.
[43] Zamfir Dejeu, Lucia Iştoc, Elena Hlinca Drăgan, *op.cit.*, p. 46.
[44] *Idem*, p. 102.
[45] Ion Georgescu, *Marea Neagră în poezia noastră populară*, în „Analele Dobrogei", XI (1930), Constanţa, p. 21.
[46] Romulus Cotaru, *op.cit.*, în *loc.cit.*, p. 331.
[47] Zamfir Dejeu, Lucia Iştoc, Elena Hlinca Drăgan, *op.cit.*, p. 102.
[48] Cf. *Idem*, p. 24-25, 28, 33, 37, 41, 44-45, 50-51, 54, 59, 66, 70-71, 73, 77-79, 85, 88, 95, 101-102, 137, 142-143 ş.a.
[49] „Frunză verde ca iarba,/ Tună drace-n ce-i tuna/ Tună-n firu paiului,/ Şi-n *condeiu neamţului*,/ Să nu poată altu scrie,/ La feciori în cătănie" (Grigore Leşe, 46 de ani, 2000, Stoiceni, Maramureş) *Idem*, p. 33.
[50] „*Trenule*, să n-ai tu parte,/ De şuruburi şi de roate, […] Mânce-l focu ghezăşu,/ Tare-*nstrăină omu*,/ Că-nt-on ceas şi jumătate/ '*Nstrăină omu departe*. […] Mâncă-te-ar focu' *maşină*,/ Cân' ieş' goală, meri mai lină;/ Cân' ieş' plină de cătane,/ Te duci ca vântu de tare" (Veronica Rusu, 73 de ani, 1962, Braniştea, Banat), *Idem*, p. 63-64.
[51] „Plezni-ţi-ar coşul, *vapor*,/ Mult m-ai *străinat* cu dor!/ Plezni-ţi-ar coşul, *maşină*,/ Mult m-ai *străinat* cu milă", în „Analele Dobrogei", I (1920), p. 147-148.
[52] „Cine n-a fost pe vapor,/ Acela nu ştie de dor;/ Cine n-a trecut *marea*,/ Nu ştie ce-i boala grea", Ion Georgescu, *op.cit.*, în *loc.cit.*, p. 21-22.

BDD-V2492 © 2007 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:55:44 UTC)

şi nedefinit, chiar dacă acestea apar”[53]. Acestei atitudini existenţiale se datorează, considerăm, efortul de ordonare, nu doar a universului familiar („acasă”), ci şi a celui necunoscut, „străinătatea” fiind în acest sens orientată după reperele amintite anterior, până acolo încât se poate constata existenţa unei veritabile *geografii a „străinătăţii”*, tributară (întâmplător!?!) modelului instituit de traseul „dalbului de pribeag” prin „ţara fără dor”: „Că pe mine că m-o dus,/ La Peşte pe apă-n sus,/ Preste-o *apă mare, lină*, *În ţiara*, maică, *streină*;/ Preste-o *apă mare, rece*,/ La mine să nu poţi trece;/ Preste-un *rîuţ rece, lat*/ Poţi muri de-al meu bănat./ Poţi-te, mamă, căuta/ Dac-am trecut Dunărea,/ Podul la Italia./ Podutul dacă l-oi trece,/ Poţi be, mamă, apă rece,/ *Apă rece* dintr-un rîu,/ Că *la tine n-am să viu*”[54]. În noul spaţiu astfel orânduit, se vor întâlni cei doi protagonişti ai „străinătăţii”, numiţi de obicei cu acelaşi apelativ („străinul”), băştinaşul – *celălalt* şi veneticul – *înstrăinatul*. Cunoscut datorită demersului „neamţului/Împăratului” prin intermediul instrumentului acestuia (condei, maşină, tren, vapor) străinul-băştinaş din cântecele de cătănie nu este decât ipostazierea alterităţii etnice, în funcţie de context, fiind rând pe rând „rus/moscal”[55], „polon”[56], „turc”[57] sau „talian”[58]. În schimb, străinul-venetic, înstrăinatul, păstrează conformaţia „dalbului de pribeag”, traiul printre străini transformându-l treptat într-un mort-viu: „Dar *sărmanul străinu*/ Amărâtu i somnu,/ Nu poate deloc dormi/ Că-n lume străin se şti./ […] Eu *nu dorm, ci putrezesc*” (Zaharia Ganea, 1935, Boiu, Mureş)[59]. Alta este situaţia în cazul imaginarului emigranţilor, pentru care „mister” – americanul, deşi este cauză a suferinţei înstrăinatului („Cine-a scornit jalea grea?/ *Mister cu America*”)[60], reprezintă totuşi un model calitativ superior, astfel încât în paremiologia populară *„străinătatea”* va ajunge câteodată *pozitivă*: „apoi acela e om cuminte c’o fost şi în America” constituia o frecventă categorisire folosită de drăguşeni în interiorul comunităţii lor[61].

În concluzie, dacă se are în vedere numai zona particulară a imaginarului cântecelor de cătănie şi al emigranţilor în contextul mult mai larg al imaginarului satului românesc tradiţional, se pot identifica accepţii inedite pentru cercetătorul modern ale termenilor „acasă” şi „străinătate”, atât din perspectiva ariei lor de cuprindere, cât şi din cea a conţinutului. Revelatoare în acest sens poate fi considerată paradoxala inversare a raporturilor dintre cele două realităţi, fapt ce contrazice modelul consacrat de imaginarul cântecelor de nuntă, deseori extins într-un mod cu totul facil la scara întregii culturi tradiţionale româneşti.

[53] Ernest Bernea, *Spaţiu, timp şi cauzalitate la poporul român*, ediţia a doua, revizuită, Bucureşti, Humanitas, p. 301.
[54] Petru Bilţiu, *op.cit*, în *loc.cit.*, p. 234.
[55] Zamfir Dejeu, Lucia Iştoc, Elena Hlinca Drăgan, *op.cit.*, p. 79, 159, 163-164, 174
[56] *Idem*, p. 163-164.
[57] *Idem*, p. 54, 123.
[58] *Idem*, p. 137.
[59] *Idem*, p. 54.
[60] Th. D. Speranţia, culegere manuscrisă de folclor, păstrată în Biblioteca Academiei R.P.R., mss. 4957, fila 84, *apud* Ovidiu Papadima, *op.cit.*,în *loc.cit.*, p. 337.
[61] Cf. Adrian Gh. Negrea, *op.cit.*, în *loc.cit.*, p. 123.

BDD-V2492 © 2007 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:55:44 UTC)

„Home” and „Abroad” Traditional Representations

The traditional way of life involves various types of representing and rendering identity. Accordingly, when separation occurs (on important occasions, such as: conscription, outlawry, transhumance, marriage, immigration, death & c.), traditional people represented their world as two different and rather opposite sides of the same unique reality – “home” and “abroad”; they had to pass, repeatedly or once for all, from one side to the other. Traditional thought confers to these two operational concepts (“home” and “abroad”) utterly distinct values from those promoted by modernity.

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iaşi
România

BDD-V2492 © 2007 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:55:44 UTC)

BDD-V2492 © 2007 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:55:44 UTC)